

Sygn. akt II CSK 671/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 listopada 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSA Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "A." - Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
przeciwko "A. O." - Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością
w B. w likwidacji
o zapłatę
oraz z powództwa wzajemnego "A. O." - Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w B. w likwidacji
przeciwko "A." - Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 listopada 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej (pозwanej wzajemnej)
oraz skargi kasacyjnej strony pozwanej (powodowej wzajemnej)
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 9 czerwca 2010 r.,

1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I w zakresie zasądającym odsetki ustawowe od kwoty 184.896,72 zł (sto osiemdziesiąt cztery tysiące osiemset dziewięćdziesiąt sześć złotych 72/100) za okres od dnia 5.10.2006 r. do dnia 3.06.2008 r. i w tej części postępowanie w sprawie umarza;
2. oddala skargę kasacyjną strony pozwanej w pozostałej części;
3. oddala skargę kasacyjną powoda w całości,
4. znosi wzajemnie koszty postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 30 października 2007 r. w sprawie VIII GC 220/06 zasądził od strony pozwanej „A.-O.” sp. z o.o. z siedzibą w B. na rzecz strony powodowej „A.” sp. z o.o. z siedzibą w P. kwotę 869.496,72 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 5 października 2006 r. oraz koszty procesu.

W drugiej ze spraw toczącej się między tymi stronami, ale w odmiennych rolach procesowych, połączonych do wspólnego rozpoznania, Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej wzajemnej „A.” spółki z o.o. na rzecz powódki wzajemnej „A.-O.” spółki z o.o. odsetki ustawowe od kwoty 240.503,28 zł za okres od dnia 5 września 2006 r. do dnia 28 września 2006 r. oraz za okres od dnia 18 sierpnia 2006 r. do dnia 28 września 2006 r. a dalej idące powództwo tej Spółki oddalił.

Sąd I instancji ustalił, że na podstawie dwóch umów zawartych w dniu 12.06.2006 roku i 23.06.2006 roku, strona pozwana „A.-O.” sp. z o. o. zobowiązała się sprzedać powodowej „A.” sp. z o.o. 2.000 ton żyta konsumpcyjnego o odpowiednich parametrach za cenę 335 złotych netto za tonę w miesiącu sierpniu-wrześniu 2006 roku oraz 4.000 ton pszenicy konsumpcyjnej o odpowiednich parametrach za cenę 395 złotych netto za tonę we wrześniu 2006 roku na żądanie powódki. Zboże miało pochodzić ze zbiorów z 2006 roku, z własnych upraw pozwanej Spółki oraz upraw innych producentów, z którymi zawarła umowy kontraktacji.

Strona pozwana nie wykonała powyższych umów i nie dostarczyła powódce umówionego zboża, usprawiedliwiając fakt nie wykonania zobowiązania suszą w czerwcu i lipcu 2005 roku, powodującą znaczne zmniejszenie plonów oraz intensywnymi opadami deszczu w miesiącu sierpniu 2006 roku, utrudniającymi żniwa oraz powodującymi zjawisko tak zwanego porastania zboża na pniu, obniżającego znacznie jakość zboża i jego parametry.

Strony zawarły także umowę sprzedaży rzepaku. Za dostarczony powódce, w jej wykonaniu, rzepak, strona pozwana wystawiła faktury na łączną kwotę 411.115,35 zł, z czego strona powodowa uregulowała jedynie część, a w zakresie kwoty 240.504 złotych złożyła oświadczenie o potrąceniu z dochodzoną

w niniejszym procesie wierzytelnością odszkodowawczą, z czym nie zgodziła się strona pozwana wytaczając powództwo wzajemne o zapłatę powyższej należności 240.504 złotych.

Uwzględniając stopień spadku plonów przyjęty przez biegłego, Sąd Okręgowy uznał, że spółka „A.-O.” była w stanie dostarczyć uzgodnioną ilość zbóż oraz zapewnić jego odpowiednią jakość przy odpowiedniej organizacji prac przy ich zbiorze. Nie wykazała ona, że nie ponosi winy za nienależyte wykonanie swojego zobowiązania. Powołując się na niewykonanie umów kontraktacyjnych przez swoich kontrahentów nie wykazała zaś, że podjęła działania w celu pozyskania towarów z innych źródeł. Dopiero wykazanie, że nie było to możliwe, mogło w ocenie Sądu I instancji, stanowić okoliczność wyłączającą winę pozwanej Spółki za niewykonanie umowy.

Sąd I instancji ustalił dalej, że na skutek nie wykonania przez stronę pozwaną umów, zakwalifikowanych przez Sąd jako umowy sprzedaży rzeczy przyszłych oznaczonych co do gatunku (a nie kontraktacji, jak utrzymywała strona pozwana) strona powodowa poniosła szkodę w postaci utraconych korzyści w kwocie 1.100.000 zł, a przy uwzględnieniu potrąconej należności za rzepak, w wysokości 869.496,72 zł dochodzonej pozwem. Strona powodowa wykazała bowiem, że była w stanie uzyskać powyższą kwotę w wyniku odsprzedaży zboża dalszym kontrahentom, oferującym znacznie wyższe od umówionych z pozwaną, ceny zboża.

Z uwagi na skutecznie podniesiony przez „A.” spółkę z o.o. zarzut potrącenia, powództwo wzajemne spółki „A.-O.” co do należności za dostarczony rzepak było uzasadnione jedynie w zakresie odsetek od kwoty 240.504 zł za czas opóźnienia w zapłacie, obejmujący okres pomiędzy wymagalnością tego świadczenia, a dokonaniem potrącenia.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji strony pozwanej „A.-O.” spółki z o.o. wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2008 r. (w sprawie I A Ca 173/08) zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że kwotę zasądzoną na rzecz strony powodowej „A.” spółki z o.o. obniżył do 859.496,72 zł, czyli o 10.000 zł, dopatrując się jedynie błędu rachunkowego w wyliczeniu tej należności.

Sąd ten podzielił natomiast ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i kwalifikację prawną umów zawartych przez strony jako umów sprzedaży zboża, a nie umów kontraktacji. Za prawidłowe uznał też stanowisko, że warunki pogodowe panujące w 2006 r. w województwie zachodniopomorskim nie uniemożliwiały stronie pozwanej wykonania umów dotyczących dostawy zbóż i strona pozwana nie wykazała przesłanek zwalniających ją od odpowiedzialności kontraktowej opartej o treść art. 471 k.c.

Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej „A.-O.” sp. z o.o., Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 20.03.2009 roku (w sprawie II CSK 607/08) uchylił zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 30 kwietnia 2008 r. (w sprawie I A Ca 433/09) w punkcie I w części uwzględniającej powództwo „A.” sp. z o.o. ponad kwotę 105.000 zł z odsetkami od dnia 5.10.2006 roku oraz w punkcie II i III i przekazał sprawę w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 9 czerwca 2010 roku (w sprawie I A Ca 433/09) zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że kwotę zasądzoną na rzecz strony powodowej „A.” spółki z o.o. obniżył do 184.896,72 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 5.10.2006 roku, rozliczył stosownie koszty procesu za I instancję, umorzył postępowanie z powództwa „A.” spółki z o.o. co do kwoty 45.624,19 złotych z uwagi na cofnięcie w tym zakresie powództwa, zaś dalej idące powództwo „A.” spółki z o.o. oddalił. Oddalił także apelację strony pozwanej w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

W uzasadnieniu Sąd II instancji wskazał, że w jego ocenie istnieje adekwatny związek przyczynowy między zawinionym przez pozwaną Spółkę niewykonaniem zobowiązania (art. 361 § 1 k.c.) a szkodą w postaci utraconych korzyści poniesioną przez stronę powodową.

Sąd Apelacyjny przychylił się bowiem do stanowiska zajętego przez Sąd I instancji (por. k. 939 akt sprawy), iż mimo wystąpienia latem 2006 roku najpierw suszy, a następnie nadmiernych opadów deszczu, strona pozwana miała możliwość wykonania umów sprzedaży zboża przy prawidłowej organizacji swojej

działalności oraz przy zachowaniu podwyższonego stopnia staranności uwarunkowanej profesjonalnym jej charakterem. W tym też Sąd II instancji upatrywał nieskutecznego wykazania przez stronę pozwaną, że brak realizacji zobowiązania nastąpił z przyczyn nadzwyczajnych i od pozwanej Spółki niezależnych (art. 471 k.c.).

Odmienne jednak niż Sąd Okręgowy, ustalił Sąd II instancji wysokość przysługującego stronie powodowej odszkodowania z tytułu utraconych korzyści. Odrzucił jednoznacznie tezę pozwanej Spółki, że powinno ono stanowić równowartość przeciętnej marży pośredników handlu zbożem, zwracając uwagę, że strona powodowa nie była klasycznym pośrednikiem, lecz zboże kupowała dla siebie z ewentualnym zamiarem jego dalszej odsprzedaży, stosownie do kalkulacji ekonomicznej.

Za miarodajną podstawę określenia odszkodowania w zakresie pszenicy przyjął Sąd II instancji wskazaną przez biegłego przeciętną cenę tego zboża wynoszącą w skupie w sierpniu 2006 roku 435,10 zł za tonę z uwagi na nie wykazanie przez stronę powodową, że sprzedana za cenę 570 zł spółce „E. J.” pszenica posiadała te same parametry użytkowe, co objęta umową stron z czerwca 2006 roku. Sąd przyjął przy tym ceny pszenicy z sierpnia 2006 roku, biorąc pod uwagę, że specyficzne warunki pogodowe panujące w 2006 roku wymusiły zbiory pszenicy w sierpniu 2006 roku.

Od powyższego wyroku skargi kasacyjne wniosły obie strony.

Strona powodowa, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w części zmieniającej wyrok Sądu I instancji i oddalającej jej powództwo, zarzuciła naruszenie art. 60 i 65 k.c. w związku z art. 395 § 2 k.c. i art. 917 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że zawarcie przez strony ugody pozasądowej w dniu 13 maja 2008 roku, a następnie odstąpienie od niej przez jedną ze stron pociąga za sobą uznanie oświadczenia wiedzy o uznaniu długu za niebyłe, naruszenie art. 1 i 2 rozporządzenia KWE nr 824/2000 z dnia 19.04.2000 roku ustanawiającego procedury przejścia zbóż przez państwowe agencje interwencyjne oraz metody analizy do oznaczania jakości zbóż (Dz. U. UE L z dnia 20.04.2000 roku), poprzez jego nie zastosowanie w sprawie w wyniku przyjęcia przez Sąd

II instancji, że powód nie wykazał, iż parametry pszenicy konsumpcyjnej określonej w umowie stron z dnia 23.06.2006 roku odpowiadają parametrom pszenicy sprzedanej przez powódkę P. Centrum Rolnictwa „E. J.” spółce z o.o. w J.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. przez nie wskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podstaw przyjęcia przez Sąd II instancji do wyliczenia należnego stronie powodowej odszkodowania minimalnej ceny skupu pszenicy konsumpcyjnej z sierpnia 2006 roku.

Formułując powyższe zarzuty, strona powodowa domagała się uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Strona pozwana zarzuciła w swojej skardze kasacyjnej naruszenie art. 361 § 1 k.c. przez przyjęcie istnienia adekwatnego związku przyczynowego między niewykonaniem zobowiązania, a szkodą strony powodowej we wskazanym przez nią rozmiarze oraz naruszenie art. 471 k.c. przez przyjęcie, że strona pozwana ponosi odpowiedzialność za nie wykonanie zobowiązania, gdyż miała możliwość dostarczenia powódce umówionej ilości zboża.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. przez orzeczenie przez Sąd Apelacyjny ponad żądanie powódki w zakresie odsetek ustawowych za okres od dnia 5.10.2006 roku do dnia 3.06.2008 roku, mimo cofnięcia w tym zakresie powództwa przez powodową Spółkę, naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez nie wyjaśnienie w uzasadnieniu wyroku przyczyn nie dania wiary opinii biegłego sądowego w części dotyczącej określenia średnich marż pośredników w handlu zbożem oraz nie wyjaśnienie podstawy prawnej dotyczącej „normalności” związku przyczynowego między nie wykonaniem przez pozwaną zobowiązania, a szkodą poniesioną przez powódkę.

Powołując się na powyższe zarzuty, strona pozwana żądała uchylenia wyroku w zaskarżonej części, to jest co do punktu I, III, IV i V i przekazania sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony pozwanej jest oczywiście uzasadniona w odniesieniu do tej części rozstrzygnięcia zawartego w punkcie I zaskarżonego wyroku, w którym Sąd Apelacyjny zasądził odsetki ustawowe od należności głównej za okres od dnia 5.10.2006 roku do dnia 3.06.2008 roku.

W tej części bowiem strona powodowa cofnęła swoje żądanie (vide pismo z dnia 16 lipca 2009 roku), co zresztą skutkowało umorzeniem postępowania co do kwoty 45.624,19 złotych. Z uwagi więc na trafny zarzut naruszenia przez Sąd II instancji art. 321 § 1 k.p.c., zaskarżony wyrok wymagał korekty w tym zakresie przez uchylenie go i umorzenie postępowania co do odsetek ustawowych od ostatecznie przyznanej stronie powodowej kwoty 184.896,72 zł za okres od dnia 5.10.2006 roku do dnia 3.06.2008 roku.

W pozostałym zakresie obie skargi kasacyjne okazały się pozbawione uzasadnionych podstaw pozwalających na ich uwzględnienie.

Sformułowany w skardze kasacyjnej strony powodowej zarzut naruszenia art. 60 i 65 k.c. w związku z art. 395 § 2 k.c. i art. 917 k.c. jest nietrafny, albowiem Sąd II instancji prawidłowo zinterpretował treść wskazanych przepisów. Z treści umowy pozasądowej z dnia 13 maja 2008 roku wynika, że w paragrafie 4 zawierała ona umowne zastrzeżenie prawa odstąpienia od umowy, z czego nota bene wierzyciel czyli powód, po zaistnieniu warunków przewidzianych w ugodzie, skorzystał, składając stronie pozwanej oświadczenie o odstąpieniu od tej umowy, czego skutkiem było prawidłowe przyjęcie przez Sąd II instancji, że ugoda ta nie została zawarta (ex tunc).

Z uzasadnienia tego zarzutu skargi strony powodowej nie sposób zresztą wywieść, jakie to ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, bo z całą pewnością nie chodzi o przerwę biegu przedawnienia roszczenia strony powodowej na skutek niewłaściwego uznania długu przez stronę pozwaną (art. 123 § 1 punkt 2 k.c.), skoro równolegle toczył się niniejszy proces, a strona pozwana nigdy nie uznała powództwa „A.” spółki z o.o. w rozumieniu i ze skutkiem przewidzianym w art. 213 § 2 k.p.c.

Uznanie powództwa będące aktem dyspozytywnym obejmuje bowiem zarówno okoliczności faktyczne, jak i podstawę prawną danej sprawy, tzn. zespół obowiązujących przepisów, na podstawie których sąd ma wydać rozstrzygnięcie (por. wyrok SN z dnia 28 października 1976 r., III CRN 232/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 101). Z materiału sprawy wynika natomiast jednoznacznie, że strona pozwana nie tylko nie uznała powództwa, ale motywem zawarcia wskazanej ugody pozasądowej z dnia 13 maja 2008 roku była chęć uniknięcia przez stronę pozwaną egzekucji po zapadnięciu prawomocnego wyroku Sądu II instancji z dnia 30.04.2008 roku, od którego zresztą strona pozwana wywiodła skargę kasacyjną, skutkującą uchyleniem tego orzeczenia.

Wbrew drugiemu zarzutowi skargi kasacyjnej strony powodowej, Sąd II instancji nie dopuścił się także naruszenia wskazanego w nim art. 1 i 2 rozporządzenia KWE nr 824/2000 z dnia 19.04.2000 roku ustanawiającego procedury przejęcia zbóż przez państwowe agencje interwencyjne oraz metody analizy do oznaczania jakości zbóż (Dz. U. UE L z dnia 20.04.2000 roku), albowiem wskazane przepisy prawa europejskiego nie miały zastosowania w niniejszej sprawie. Regulują one procedurę skupu zbóż przez państwowe agencje interwencyjne, nie dotyczą więc bezpośrednio stosunków handlowych między stronami niniejszego procesu, zaś parametry zbóż będących przedmiotem umów z dnia 12 i 23 czerwca 2006 roku zostały indywidualnie uzgodnione w tych umowach.

Nie jest także trafny sformułowany w skardze kasacyjnej strony powodowej zarzut procesowy naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., albowiem wbrew jego treści, Sąd Apelacyjny wskazał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przyczyny przyjęcia za podstawę obliczenia należnego powodowi odszkodowania przeciętnych cen pszenicy według danych GUS, wskazanych w opinii biegłego (por. k. 944-945 akt). Naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. ma miejsce wtedy, gdy pisemne motywy orzeczenia nie pozwalają na odtworzenie toku rozumowania Sądu II instancji, prowadzącego do wydania określonego rozstrzygnięcia, zaś wyrok z uwagi na niedomogi uzasadnienia nie poddaje się w ogóle kontroli instancyjnej, co w rozpatrywanej sprawie nie ma miejsca.

Przechodząc do skargi kasacyjnej strony pozwanej, zauważyć należy, że koncentruje się ona przede wszystkim wokół kwestionowania prawidłowości zastosowania przez Sąd Apelacyjny przepisów art. 361 § 1 k.c. i art. 471 k.c., a więc przepisów konstruujących podstawę kontraktowej odpowiedzialności strony pozwanej za niewykonanie zobowiązania, skutkującej częściowym uwzględnieniem powództwa głównego i oddaleniem powództwa wzajemnego w zakresie dochodzonej nim należności czyli 240.503,28 zł.

Zarzuty te są bezpodstawne w kontekście poczynionych przez Sąd II instancji i nie podlegających kontroli kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.) ustaleń faktycznych, zarówno co do okoliczności, powodujących nie wykonanie przez stronę pozwaną zobowiązania, jak i ustaleń opartych na opinii biegłego, z których wynika, że mimo nie sprzyjających warunków atmosferycznych panujących w 2006 roku (susza, a następnie opady deszczu) strona pozwana, jako profesjonalista w branży rolniczej, mogła, przy prawidłowej organizacji żniw, zobowiązanie to zrealizować.

Fakty te uzasadniają, wbrew odmiennemu pogładowi skarżącej, ocenę Sądu II instancji, że między zawinionym nie wykonaniem umów sprzedaży zboża przez stronę pozwaną, a powstaniem szkody w majątku strony powodowej istnieje adekwatny związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c.

Z całokształtu stanowiska strony pozwanej zaprezentowanego w skardze kasacyjnej wynika zresztą, że strona pozwana nie tyle kwestionuje, że związek taki istotnie wystąpił, ile domaga się ograniczenia odszkodowania dochodzonego przez stronę powodową jedynie do utraconych korzyści w wysokości przeciętnych marż pośredników w handlu zbożem, a nie w wysokości zysku, który strona powodowa osiągnęłaby w wyniku odsprzedaży kupionego od strony pozwanej zboża w 2006 roku kolejnym kontrahentom za ceny przez powoda wskazane.

Tymczasem zaaprobować należy stanowisko Sądu II instancji, że skoro strona powodowa udowodniła, że w 2006 roku miała kontrahentów oferujących określone ceny za zboże, to w sytuacji prawidłowego wykonania przez stronę pozwaną kontraktów z czerwca 2006 roku, strona powodowa zawarłaby dalsze umowy sprzedaży zboża na rzecz kolejnych podmiotów, osiągając z nich zyski.

Wbrew zarzutowi naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny nie tyle odmówił wiarygodności i mocy dowodowej opinii biegłego sądowego Leszka S. w części dotyczącej określenia średnich marż pośredników w handlu zbożami we wskazanym okresie, ile wskazał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, iż podziela wyrażone przez Sąd I instancji stanowisko o braku podstaw do przyjęcia tych marż jako podstawy wyliczenia utraconych korzyści, albowiem strona powodowa nie występowała w niniejszej sprawie wyłącznie jako klasyczny podmiot pośredniczący (makler czy agent) między pozwaną Spółką, a odbiorcą finalnym, lecz jako podmiot samodzielnie nabywający dla siebie zboże w celu ewentualnego dalszej jego odsprzedaży na rzecz innych kontrahentów, stosownie do kalkulacji ekonomicznej, warunków gospodarczych, koniunktury i cen w obrocie zbożem (vide strona 23 uzasadnienia Sądu I instancji).

Uzasadniało to nie uwzględnienie przy obliczaniu należnego stronie powodowej odszkodowania wskazanej w opinii biegłego marży pośredników w handlu zbożem w roku 2006 oraz w latach poprzednich.

Nie jest także zasadny zarzut naruszenia art. art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. polegającego na nie wyjaśnieniu przez Sąd II instancji podstawy prawnej dotyczącej „normalności” związku przyczynowego między nie wykonaniem przez pozwaną zobowiązania, a szkodą poniesioną przez powódkę, skoro kwestii tej Sąd II instancji poświęcił dwie strony pisemnego uzasadnienia zaskarżonego wyroku (k. 941-943 akt sprawy).

W tym stanie rzeczy, na podstawie art. 398¹⁶ i art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.